

Dæmigerð máltaka barna

Málproski er stór hluti af almennum þroska hvers barns. Fram að þeim tíma er barnið segir sín fyrstu orð er það upptekið við að greina milli hljóða og orða sem það heyrir í umhverfinu. Smám saman eflist hlustunin og málskilningurinn og loks kemur að því að barnið segir sitt fyrsta merkingarbæra orð. Mjög mikilvægt er að foreldrar og heilsugæslufólk sé meðvitað um þátt hlustunar og málskilnings. Ef barnið nær ekki að taka á móti áreitum - heyra þau ekki eða veita þeim ekki athygli - þá eru sterkar líkur á að tjáningin verði lítilfjörleg. Vert er að hlusta vel eftir athugasemdum foreldra sem hafa áhyggjur af slökum skilningi eða slakri athygli barns síns við 18 mánaða skoðun. Eftir 18 mánaða aldurinn heldur barnið að sjálfsgöðu áfram að bæta við málskilninginn en þá eykst tjáningin tiltölulega hratt. Misjafnt er hversu börn eru fljót til máls en þau byrja vanalega að tjá sig með orðum á bilinu 12-18 mánaða og tengja saman tvö orð í setningu um tveggja ára aldurinn.

Tveggja og hálfis árs gömul börn

Tveggja og hálfis árs gömul börn ættu að geta tjáð sig með a.m.k. þremur - fjórum orðum í setningu. Þau ættu að hafa a.m.k. 100 orð í orðaforða sínum en algengt er að þau hafi um 300-400 orð (samkvæmt upplýsingum úr Orðaskilum; Elín Þöll Þórðardóttir, 1998). Þau biðja um hluti með spurningu, t.d. *Bíllinn minn?* eða *Hvar húfan mín?* Á þessum aldri eru börn farin að nota persónufornöfnin *ég, hann og hún*. Þau þekkja og tala um ýmis lýsandi hugtök á borð við *heitt, kalt, lítið og stórt* og nota forsetningar eða orð um staðsetningu eins og *frammi, í, á, upp, niður, inn og út*. Þau nota stundum þátíð veikra sagna, t.d. *hoppaði*. Jafnframt nota börn á þessum aldri fleirtölu orða eins og *bílar* og *dúkkur* og ákveðinn greini, t.d. *stelpa* og *húsið*. Flest kunna þau skil á helstu grunnlitum á þessum aldri eins og *gulur* og *rauður*.

Fjögurra ára börn

Fjögurra ára börn skilja tiltölulega flóknar spurningar og nota setningar sem innihalda nákvæmar upplýsingar, t.d. *“Litla dúkkan á að sofa í rauða rúminu en stóra dúkkan á að sofa í bláa rúminu”*. Orðaforði hefur aukist til mikilla muna. Þau nota nú í auknum mæli sterkar beygingar sagna eins og t.d. *“Pabbi sá myndina”* og *“Sigga las alla bókina.”* Þau geta útskýrt orð þegar spurt er spurninga eins og *“Hvað er handklæði?”* eða *“Hvað er epli?”* Börn á þessum aldri svara spurningum sem byrja á t.d. *“Hvers vegna.”* Setningar lengjast og verða málfræðilega flóknari.

Þróun máhljóða hjá börnum (framburður)

Framburður fyrstu orðanna er einfaldur og hljóðin sem börn ná tökum á einna fyrst eru *m, b, n, d* og einföld sérhljóð (einhljóð), t.d. *a, í, ú, o.s.frv.* Algeng fyrstu orð barns eru *mamma, babba/babbi* og *datt*. Smám saman ná börnin tökum á flóknari samsetningu hljóða, framburður tals verður skýrari og hann fer að líkjast því sem heyrir hjá fullorðnum.

Tveggja og hálfis árs gömul börn

Tveggja og hálfis árs gömul börn ráða við flest máhljóð íslenskunnar en eiga e.t.v. enn í erfiðleikum með fráblástur lokhljóða (*p*, *t* og *k*) og segja þá t.d. *goddi* í stað *koddi*. Þau eiga það til að sleppa samhljóði fremst í orði þótt þau geti myndað sama hljóð í miðju eða aftast í orði. Önghljóðin (t.d. *f*, *þ* og *s*) eru enn svolítið á reiki og börn á þessum aldri hafa fæst náð tókum á *r*. Þá eru samhljóðaklasar vanalega einfaldaðir og segja þau gjarnan *dehpa* í stað *stelpa* og *dákur*, eða jafnvel *gáku*, í stað *strákur* og *elda* verður oft *enda*.

Gera má ráð fyrir að nánustu aðstandendur skilji að mestu tal barnsins.

Fjögurra ára gömul börn

Fjögurra ára gömul hafa börn tileinkað sér langflest máhljóðanna en eiga e.t.v. enn í erfiðleikum með sum samhljóðasambönd (t.d. verður *blaðra* oft að *blarða*, *fiðrildi* að *firrildi* og *kartafla* verður *karpatla*). Á þessum aldri eiga sum börn enn erfitt með að ná *r*, *s*, *þ* og önghljóðsforminu af *g* (eins og það birtist í orðunum *fluga* og *auga*). Auk þess er ekki hægt að búast við að fjögurra ára börn ráði við hn-hljóðið í orðum eins og *hnífur* og *hneppa*.

Framburður í samfelldu tali fjögurra ára barna er orðinn vel skiljanlegur ókunnugum viðmælendum.

Mál- og talerfiðleikar barna á forskólaaldri geta verið af ýmsum toga. Algengustu frávikin eru: *málþroskaröskun*, *framburðarfrávik*, *stam* og *raddveilur* (sjá nánar á www.hti.is)

Sértæk málþroskaröskun

Fyrir flest okkar er tungumálið spennandi og ánægjulegur lífsförunautur alveg frá því að við myndum hikandi fyrstu orðin og til þess að við sýnum meistaratakta í notkun mjög flókinna setninga í fullorðinslegri notkun þess síðar.

Þótt flest börn nái eðlilegum tókum á málinu má reikna með að nokkur hópur barna eigi í einhverjum erfiðleikum með að fylgja jafnöldrum sínum í máltökunni. Hversu stór sá hópur er eru fræðimenn ekki alveg sammála um, enda geta viðmiðin verið nokkuð ólík. Í rannsókn, sem gerð var í Bandaríkjunum og iðulega er vitnað til, er áætlað að 7,4% fimm ára barna líði fyrir að hafa sértæk málþroskafrávik. Sértæk málþroskaröskun (SM) felur í sér að barn eigi í erfiðleikum með málþroskann en sé með eðlilega heyrn, hafi nokkuð dæmigerðan almennan þroska (eðlileg verkleg eða óyrt greind) og hreyfiproski sé aldursvarandi. Helstu einkenni eru þau að börn með SM tjá sig að jafnaði með styttri og einfaldari setningum, orðaforðinn er fátæklegri og málfræðilegri af skornum skammti.

Börn með SM eiga oft í vandræðum með að skilja langar og málfræðilega flóknar setningar. Sum þessara barna eiga einnig í erfiðleikum með framburð og tal en það er þó ekki einhlítt. Algengt er að börn með SM eigi í erfiðleikum með að læra að lesa. Talmeinafræðingar greina sértæka málþroskaröskun hjá börnum.

Þóra Másdóttir talmeinafræðingur og

Friðrik Rúnar Guðmundsson talmeinafræðingur, 2009, endurskoðað 2015

Heimildir og itarefni

- Indriði Gíslason, Sigurður Konráðsson og Benedikt Jóhannesson (1986). *Framburður og myndun fleirtölu hjá 200 íslenskum börnum við fjöggra og sex ára aldur*. Rit Kennaraháskóla Íslands.
- Friðrik Rúnar Guðmundsson o.fl. *Málþroski barna*. Bæklingur Heyrnar- og talmeinstöðvar Íslands.
- Sigríður Magnúsdóttir og Ester Sighvatsdóttir (2004). Málþroskaraskanir í málfræðilegu samhengi – skilgreiningar og viðmið. *Talfræðingurinn*, 18(1), 16-18.
- Tomblin, J. B., Records, N. L., Buckwalter, P., Zhang, X., Smith, E., og O'Brien, M. (1997). Prevalence of specific language impairment in kindergarten children. *Journal of Speech, Language, and Hearing Research*, 40, 1245–1260.
- Thordardóttir, E. T. og Weismer, S. E. (1998). Mean length of utterance and other language sample measures in early Icelandic. *First language*, 18, 1-32.
- Þóra Másdóttir (2008). *Phonological development and disorders in Icelandic-speaking children*. Óbirt doktorsritgerð. Newcastle University, Bretlandi.
- Þóra Sæunn Úlfadóttir (2004). Sérþækar málþroskaraskanir barna á skólaaldri. *Talfræðingurinn*, 18(1), 22-23.
- Nánari upplýsingar um tal- og málþroska barna má finna á heimasíðu Heyrnar- og talmeinstöðvar Íslands: www.hti.is